

hús színes képből igényesen összeállított melléklet segít felidézni a korabeli helyszíneket, személyeket és kézírásokat.

SÁRVÁRY MARIANN
(*Győr Megyei Jogú Város Levéltára, Győr, 2008, 130 oldal, ármegjelölés nélkül*)

BOJTÁR ENDRE: „*Hazát és népet álmodánk...*”

Bojtár Endre könyve fontos összefoglaló lehetne. Nem azért, mert annyira új szempontok szerint írja meg a felvilágosodás és a romantika történetét a közép- és kelet-európai irodalmakban. Hanem mivel a nyelvújítási, sokszor nyelvtteremtési mozgalmakon és a nemzeti irodalmak kialakulásán keresztül a különböző népek nemzeté válásának folyamatát mutatja be. Ezek az időben ugyan egymáshoz képest is több évtizednyi távolságban lezajló, mégis nagyon hasonló, egymást kísérő, másoló események az összetartozás nemzeti ideológiáinak alapjait vetik meg. A közösségi identitások, nemzeti elvű azonosságtudatok kialakulásának kérdése nagyon is aktuális. Ami nagy erénye a könyvnek, az a szerző kivételesen átfogó ismereteinek köszönhető, rendkívül széles kon-

textus: a Baltikumtól Görögorszáig vázolja fel a párhuzamos történeteket. A hasonlóságok és párhuzamok ilyen együttes bemutatása közös közép-európaiságunk megértéséhez visz közelebb, a kétszáz évvel ezelőtti irodalmi folyamatok megismertetése így a jelen perspektívájából is érvényes tanulságokkal járna.

A „*Hazát és népet álmodánk...*” Bojtár 1986-ban megjelent „*Az ember feljő...*” című művének bővített változata. Elméleti kiindulópontja az, hogy az irodalmak története magában hordozza a társadalomtörténet lenyomatát. Az irodalmi művekben megszólaló gondolatok alapján rajzol meg egy olyan esztörténeti ívet, amely az irodalmi nyelvek megteremtésével a nemzeti tudatok átalakulásához vezet.

A nemzeti identitásoknak a mai napig élő konstrukciói jönnek létre; közös emlékezetünk alapjai ugyanazok a mítoszok, amiket többnyire a romantika alkotott meg.

Bojtár azonban nem tud mit kezdeni a nemzet és a „nemzeti” fogalmival, ami politikai publicisztikáit ismerve nem meglepő. Ebben a tudományos igényű munkában viszont abba a paradox helyzetbe kerül, hogy saját tárgyához nem éppen az empátia igényével fordul. A történelmi regényekről szóló fe-

jezetet például így zárja le: „Az egyszerű értetlenségtől kezdve a nagyhatalmakkal való beugráson át az útszéli mocskolódásig az önpusztító nacionalizmus minden formája fellelhető e a művekben, melyek ilyen módon – minden olvasmányosságuk ellenére – szinte a legerősebb befolyást gyakorolva a nemzet tudatalattijára, önismeretünket gátolják, szomszédainkkal, a közép- és kelet-európai kis népekkel való együttélést zavarják.” Lehet kritikus szemmel viszonyulni a romantikus regények világához, de mindenféle nacionalizmusok táptalajának tekinteni őket enyhén szólva is megmosolyogtató. (Jókai mint hungarista?) Ahogy az is, hogy például Kemény Zsigmond *A rajongókját* Bojtár ifjúsági regénnyé fokozza le.

A könyv szerkezete kissé szétfolyó, szövegbeli kiemelések nem segítik az olvasást. A fejezetek stílusa könnyed elbeszélés, de mivel megakarta őrizni áttekinthető jellegét, néhol meglehetősen semmitmondó, és alapvetően felszínesnek tűnik. *A nyelvpolitikai helyzet* című fejezet végén a bolgárokról csak ennyi szerepel: „A bolgárok egészen 1878-ig a Török Birodalomhoz tartoztak, amikor is Romániához és Szerbiához hasonlóan az orosz–török háborút követő San Stefanó-i béke önállósághoz juttatta őket. A csak a 19. század második felében felerősödő újjászületési mozgalomnak az újjörögöt és az avított egyházi szlá-

vot kellett kiszorítania.” Ebből nem sokat tudunk meg. És még néhány más zavaró hiány: jegyzetek és hivatkozások nélkül az idézetek viszszerkeszthetetlenek, a könyv végi „felhasznált és ajánlott irodalom” jegyzékében pedig nem kaptak helyet tanulmányok, csak összefoglalók és monográfiák (a szerkesztő mentegetőzése szerint helyszűke miatt, ami elég érthetetlen egy 330 oldalas könyvnél).

Ismeretterjesztő könyvet írni nagyon nehéz, éppen mert egy ilyen műnek könnyedebbnak kellene lennie a szakkönyveknél, mégis meg kell felelnie azok tudományos igényeinek. Bojtár Endre műve a kevésbé sikerültek közé tartozik. Kár, mert nemzetről és hazáról való együttgondolkodásunkhoz nagy szükség lenne alapos művekre.

DOBRI IMRE

(*Typotex Kiadó, Budapest, 2008, 330 oldal, 2800 Ft*)

Nemzeti művelődések az egységesülő világban

Jelen kötet címe már önmagában is alkalmas arra, hogy az olvasót átfogóbb töprengésre készítse. Olyan alapvető problémákba ütközünk ugyanis ennek értelmezésekor, amelyekbe az e szöveggyűjteménybe válogatott ismert és kevésbé is-